

YUGOSLAVICA

Filip David

Princ ognja

Prenočišče se je nahajalo na križišču nekaj poti. Židje, ki so prihajali s severa, juga, vzhoda in zahoda so se tukaj čez noč ustavljali, potem pa šli naprej. Pripoved, ki sledi, opisuje doživetje Aharona ben Šemuela Hanasija v Beneventu. Kot to že gre, je iz ene zgodbe izšla druga, iz te spet nova. Prva zgodba, iz katere izhajajo ostale in v katero se potem zlivajo, je zabeležena v Ahimaazovem Letopisu v hebrejščini, v rimani prozi.

Kot izvemo iz Ahimaazovega zvitka, se je dogodek zgodil takole: Hanasi (čudodelnik in mistik, človek z veliko izobrazbo, iz znamenite družine) se je zaustavil nekega poznega popoldneva v omenjenem prenočišču na križišču poti. Naenkrat je začelo deževati in utrujeni in premraženi potnik je z zadovoljstvom sprejel ponujeno gostoljubje.

V dolgem, nizkem in polmračnem prostoru je na tleh in dveh lesenih klopih že sedelo deset popotnikov, ki jih je slabo vreme prav tako nepredvideno zaustavilo na tej bežni postaji njihove poti. To so bili molčeči ljudje, vsak sam zase, večina komaj slišno mrmrajoč molitve, razpredajoč v sebi in s sabo o skušnjavah in zablodah tega sveta. Prišlek si je izbral mesto v kotu. Gostitelj je pravkar prižgal sveče, pa se je dalo ob trepetajoči svetlobi bolje videti obraze potnikov.

V neposredni bližini popotujočega mistika se je majal mladenič, obrnjen k vzhodnemu, sivemu, razpokanemu zidu. Izgovarjal je besede molitve v čudnem zanosu. Vendar so se nenadoma njegova usta skrčila, glas se je izgubil in molitev se je prekinila. Obraz je postajal bled, kot da v njem ni kaplje krvi, in po tem strašnem, nepojasnljivem molku so besede spet tekle vse do nove prekinitev, do te nevidne prepreke, ki se je postavljala medenj in njegove besede. Mistik je pozorno poslušal molitev, ki je bila podobna grgranju, njegove temne, prodorne oči so lovile vsak gib mladeničevih ustnic. Aharona ben Šemuela Hanasija je prevzela globoka vznemirjenost. Stopil je in se ustavil za mladeničem. »Nehaj!« je zakričal na ves glas. »Obrni se in me poglej!« Mladenič se ni premaknil; ramena so se mu tresla. »Tebi ni dovoljeno moliti, ker si mrtev!« V sobi je naenkrat zavladata tišina.

Ljudje so poslušali mistika. »Niti enkrat nisi mogel izgovoriti Njegovega imena!«

Mladenič se je naenkrat obrnil in padel starcu k nogam. Mistik je položil roko na mladeničeve lase. »Ne boj se. Povej pred vsemi temi ljudmi resnico o sebi!«

Vsi so zdaj gledali v ta dva. Dež, ki ga je udarjajoč nosil veter, se je valil po lesenih oknicah, vnašajoč v prenočišče vonj vlage in dihi nevihte. »Poslušajte!« je zaklical mladenič, »ta človek ima prav. Povedal vam bom, kaj se mi je zgodilo, potem pa presočajte o moji krivdi!« Prisotni so naredili krog okoli pripovedovalca. V sredini tega kroga je bila menora s svečami. Bled mladeničev obraz je postal osvetljen s plamenom sveč še bolj bled. Po zidovih so plesale podaljšane sence neznanih ljudi, ki jih je v tem trenutku zbližala čudna pripoved nesrečnega mladeniča. In tu je tudi ta pripoved:

»Čeprav mi je mati umrla zelo zgodaj in se skoraj ne spominjam njene podobe, je v mojo dušo vsadila tisto, kar je postalo poglavitna odlika moje osebnosti: sanjavo domišljijo. Po pripovedovanju drugih in v mojih nejasnih spominih je bila nežna kot cvet, lahne hoje, vsa stkana iz nekega sna in z vedno prisotnimi sledovi žalosti v modrih, velikih očeh. Znala je čudovito pripovedovati, mnogih njenih zgodb se ne spominjam, nekatere sem si zapomnil samo v delih. Zdi se mi, da sem vso mladost prebil v iskanju teh izgubljenih zgodb, kakor da bom materi vrnil življenje, če ponovno sestavim zgodbe, ki sem jih slišal od nje. Oče je bil strog in pravoveren Žid, dober talmudist, strogo je spoštoval Toro in me učil naših zakonov. Že v zgodnji mladosti sem lahko enakopravno razpravljaj s starimi in učenimi ljudmi, vendar se moja nesrečna domišljija ni hotela zadovoljiti s pravili in kanoni in sem kakor tisti ubogi mladenič iz dobro znane zgodbe »Privrženost brez konca« vsakemu odgovoru dodajal novo vprašanje, vsako vprašanje pa je odpiralo deset novih, in začel sem govoriti glasno, da so največji nevedneži tisti, ki verjamejo, da imajo odgovore na vsa vprašanja. Moj oče je zaradi takšnih besed zelo trpel.

Neke noči se je v naši hiši mimogrede zaustavil neki rabin, zelo učen in moder človek. Dolgo se je z očetom pogovarjal o vsem, potem pa mu je oče zaupal, da se boji za mojo nadaljnjo usodo. »Dovolite mi, da ga odpeljem s sabo,« je rekel rabin. »Že dlje časa iščem nekoga, ki bi me spremljal na poti in mi pomagal.« Oče se ni mogel odločiti in me izročiti v roke neznanemu, čeprav očitno pametnemu človeku. Vendar je čutil, da moram kreniti na kako takšno pot, da bi se osvobodil svojih nevarnih misli in se oddaljil od knjig, ki so mi namesto znanja začele vsajati dvom. Odgovoril mu je, da sem edinec in da ne bi prebolel, če bi se mi kaj zgodilo.

»Dokler je z mano, se nimate česa bati. Tukaj pred vami prisezam, da se bo kmalu vrnil živ in zdrav, da bo mnogo videl in spoznal.«

Kasneje je prišel v mojo sobo in rekel: »Vem, kaj se dogaja s tabo, ker se je to dogajalo tudi z mano in mnogimi, ki so živeli še pred tabo in pred mano. Začel si z vprašanjem in dobil odgovor, šel si skozi prva vrata in tam te je čakalo novo vprašanje. Odgovoril si nanj, našel druga vrata in odprlo se je novo vprašanje. Tako boš hodil naprej in naprej do petdesetih vrat. Tu pa je zadnje vprašanje, na kate-rega človek še ni našel odgovora. Če boš stopil tudi skozi ta vrata, boš strmoglavil v brezno!«

»Potem se torej moram vrniti nazaj!« sem vzkliknil. Ogromna, nedoločljiva nevarnost je priklicala vame strah. »Ne moreš se več vrniti, ker vrata, skozi katera si šel, izginjajo. Čas je, da greš na pot, pustiš očeta in hišo; da ne čakaš več svoje usode tukaj, marveč ji greš naproti.«

Moj oče se je z velikim omahovanjem končno odločil, da me prepusti skrbi in nadzoru našega gosta. Še enkrat, ob slovesu je omenil, kako s pojavo in naravo spominjam na svojo mater, kar je v njem za hip prebudilo žalostne spomine, vendar je, kakor je sam rekel, na koncu dojel, »da učenost morda tudi ni najbližja pot k razumevanju, da je glavni vir razumevanja v srcu«. Objel sem ga: na obrazu sem občutil njegove solze. Nikoli v življenju mi ni bilo težje, niti ne verjamem, da mi bo. Zapisano je: ko je neki oče prišel k rabinu in ga vprašal, kaj naj stori s svojim sinom, ki je krenil po napačni poti, mu je rabin odgovoril: »Ljubi ga bolj kot kdajkoli!« Vendar kaj pomagajo solze, ko mora vsak iti svojo pot. Držala sva se za roke in se nisva želela ločiti. To je bilo najino zadnje srečanje, prišel je čas, da se najini življenji ločita; on je živel v enem svetu, jaz v drugem in ta svetova sta se ločevala prav tukaj, v tem trenutku, v najinem objemu, ločevala sta se, da se ne bi nikoli več srečala.

Tako sem odšel iz hiše, v kateri sem odrasel in po katere soba-nah je še hodil duh moje matere. Zapustil sem hišo svojega otroštva, v kateri sem postal tujec. Po zemlji sem stopal z novim učiteljem. Mnogokrat je mesec prepotoval nebo, moja obleka je postala po-dobna beraški, živela sva od tistega, kar so nama dali usmiljeni ljudje; dnevi so nastajali iz temačnih svitanj in tonili v hladne in vlažne noči. Nekega oblačnega dne sva prispela v vas, kjer se je pred neko hišo zbrala množica ljudi. Rabin je vprašal, kaj se do-gaja. Razložili so mu, da se v tej hiši nahaja demon dibuk, ki je stopil v telo gospodarjevega sina. Zagledala sva objokane starše in tistega, ki je bil obseden z demonom. Oči tega mladeniča so sijale z močnim sijajem, kar za gotovo ni bil njegov naravni izraz. Vse njegovo telo je bilo v neki čudni napetosti in vsaka kretnja je iz-ražala globoko vznemirjenost. Ta mladenič, Haim Gaon, kot so nama kasneje povedali, je bil že od rojstva otrok, ki se je ločil od drugih otrok. Bil je šibak in nežen, živel je bolj v nekakšnem polsnu in

so ga zato obkrožali s posebno pozornostjo, vedoč, koliko nevarnosti je, ki prežijo na šibka bitja. Kadar se je zbudil iz omamljenosti, je pripovedoval neobičajne zgodbe o oddaljenih deželah in krajih, za katere nihče ni mogel potrditi, da resnično obstajajo. Njegove odsotnosti so bile pogoste, čeprav je telo ostajalo v tej isti sobi. Možno je, da je v enem takih trenutkov dibuk tukaj našel zatočišče zase.

Ko so izvedeli, da je njihov nepričakovani gost rabin, so Haimovi starši zaprosili mojega učitelja, naj izžene dibuka. Z močnim glasom, sklicujoč se na dobre angele, je rabin klical uročeno dušo, naj zapusti tuje telo. Dibuk se je pomiril in ni odgovarjal na vprašanja, vendar je z vseh strani pod pritiskom besed, ki so v sebi nosile strašno moč, odkril ime in izpovedal svojo usodo:

»Ime mi je Natan. Žid sem kot vi. V življenju sem grešil toliko, kolikor to počne vsak glasbenik popotnik. Igral sem ob rojstvih in porokah, tistim, ki so se veselili in bili žalostni, sam pa nisem nikdar razmišljal o smrti. Prišla je nenadoma, medtem ko sem bil tudi sam vznesen na poročnem slavlju. Niti občutil nisem, da je smrt to, kar me nese, ker sem bil prevzet z glasbo. Spremljajoč tako melodijo, sem nekako šel skozi svetove; niti nisem odšel tja, kamor odhajajo vse duše po smrti, niti mi ni bilo dovoljeno, da se vrnem na zemljo. Očitno obstaja en sam trenutek, v katerem je za neko dušo odprt prehod do sveta pomiritve. Zamudil sem ta trenutek in ostal tavajoč s svojo melodijo. Toda želel sem, da bi se tudi jaz odpočil. Prisiljen sem bil vstopati v rastline, počivati v kamenju. Kakor je rečeno v Sefer ha-Bahiru, to tavanje in seljenje lahko traja tisoč generacij! Zakaj ti, rabin, kličeš na plan vse božje angele in mi groziš z dolgimi navedbami iz svetih knjig? Zakaj mi ne pomagaš? Bolj sem ubog od vseh vas, ker mojim blodnjam ni videti kraja!« Vsi so začudeno poslušali te besede, ki so bolj ustrezale resničnemu, nesrečnemu Židu kakor pa uročnemu dibuku. Skozi vrata in okna so kukali mnogi pobožni Židje, ki so želeli slišati, kako stroga beseda demonu sili k ubogljivosti.

»Če je to navaden nesporazum, gotovo pa je, da je, ker je ta poroka bila poroka hčerke nekega uglednega rabina, zakaj je potrebno tako hudo trpljenje zaradi navadne človeške vznesenosti,« je nadaljeval dibuk. »Naj si vsak od vas zamisli, kako je živeti življenje, ki ni niti tuzemsko niti onozemsko, v svetu, kjer si vedno tujec in nimaš pokoja niti za en sam hipec! Mar lahko neka človeška duša, vas vprašam, živi in traja v nerazumni bilki, trepetavem listu ali hladni steni? Mar ni rečeno: *Usmiljenost je bolj obvezna kot petje psalmov!* Med prisotnimi v sobi in tistimi zunaj nje se je zaslišalo mrmranje. Nesrečni dibuk je vzbudil sočustvovanje.

»Usmiljenje je večje od žrtve, ki jo daš na oltarju!« je vzkliknil učitelj, »toda trpljenje je večje od vsakega usmiljenja!« In še: »Bolj ljubim grešnika, ki se zaveda svojega greha, kakor dobrega

človeka, ki se zaveda svoje dobrote!» »Če že navajamo tuje besede,« se je zaslišal vznemirjeni dibukov glas, »mar pozabljate na besede: *Skrbi za lastno dušo in tuje telo, ne pa za svoje telo in tujo dušo!*« Rabin mu je na to odgovoril: *»Izgnanstvo v sebi nosi odrešitev kakor seme v sebi vsebuje plod!«*

Ta žolčna izmenjava mnenj, v kateri je vsaka od strani imela svoje razloge, je pripravila prisotne, da so brez diha spremljali nepričakovani dvoboj. Celo sam sem občutil nekakšno razumevanje za Dušo Koja Luta. Rabin je odvrnil, bolj zamišljeno kakor pa da bi sam občutil žalost in neupravičenost glasbenikov trpljenja: *»Vse na tem svetu neprenehoma menja obliko, spuščajoč se do najnižjega in vzpenjajoč se do najvišjega. Gilgul ali selitev duš je pot skozi prostore, ki jih nikoli ne moremo do konca spoznati niti razumeti.«*

Dibuk ni odgovoril. Pritajil se je. Bil je željan miru, pa so ga spet preganjali. Duša si je želela samo malo počitka, vendar ji je sojeno, da ga nima.

Rabin si je nadel molitveni šal in napravil tri korake, približujoč se povsem telesu, v katerega je stopil dibuk. »Nečista duša Natanova!« je zakričal z močnim glasom, »v imenu Boga Izraela ti ukazujem, da izstopiš iz tega židovskega telesa, v katerega si stopila s pomočjo Satana, prepusti ga tistemu, ki mu pripada, Haimu Gaonu, sinu Avramovemu!«

»Kam pa naj grem jaz?« je vprašal dibuk z glasom nesrečnika, tako da so mnogim stopile solze v oči. »Tvoja usoda je, da tavaš po brezimnih prostorih, dokler si ne zaslužiš milosti!« Po teh besedah je zavladala tišina; vsi so čakali, kaj se bo zgodilo. Naenkrat se je zaslišala komaj slišna glasba, takšna, kakršno igrajo glasbeniki popotniki na porokah. Toda v sebi ni nosila veselja, temveč strašno žalost, ki je stopala naravnost v srce. Rabinova roka se je tresla, medtem ko je snemal molitveni šal. Haim Gaon je težko dihal, kakor da se zbuja iz globokih sanj. Končno je odprl oči. Ko je videl vznemirjena obraza staršev in polno hišo ljudi, dolgo ni mogel izgovoriti niti ene besede. Ko je dojel, da so vsi tukaj zaradi njega, je na številna vprašanja odgovoril:

»Imel sem dolge in težke sanje. Hodil sem skozi žarko osvetljene sobe. Slišal sem melodijo, ki me je z veliko močjo vlekla naprej. V zadnji sobi, katere zidovi so bili prekriti s slikami, bolj prepričljivimi in bolj vznemirljivimi kot je sama resničnost, je stal oblečen v dolg kaftan Žid glasbenik. Podal mi je svojo violino in ostal sem sam v tej sobi. Slike okoli mene so odkrivalle konec časa, strahote zadnjega trenutka, skriti svet Gehinom, podobe zlih duhov in usodo duš v skritem svetu, plamenečo reko, čez katero se odpirajo prostori »sedmih hiš grehov«. To so bile tako resnične slike, da se mi je zavest začela megliti od njihove moči, izpustil sem violino in uto-nil v globoko temo, iz katere sem se, glejte, zdaj prebudil.«

»Varuj se teh sanj, ki vase potegnejo celega človeka,« je rekel rabin. »Mnogo svetov je, steze, ki do njih vodijo, pa so prepletene; ko enkrat zaideš, je težko najti svet, iz katerega si krenil; tisto, kar so v enem trenutku nebesa nad glavo, je v drugem trenutku zemlja pod nogami; nebo, ki ga danes gledaš, je jutri brezno, v katerega padaš.« Odšli smo iz te hiše, ne da bi sami verjeli, da za tega mladenci obstaja rešitev; človek ne obvladuje sanj, sanje so gospodarji naše duše in telesa.

Nedolgo zatem (še sem bil obseden z glasbo, ki je prežemala različne svetove in usodo dveh ljudi, katerih zgodbe so se dotikale v teh svetovih) smo v nadaljevanju potovanja naleteli na prizor, ki nas je povlekel v novo zgodbo. Neki ljudje in žene so s palicami podili dva raztrganca. Nesrečnika sta pobegnila v gozd. Ker je tudi naju pot vodila skozi ta gozd, smo ju brž dohiteli. Poskušala sta ubegniti tudi pred nama, ker sta mislila, da so se tisti ljudje od prej spustili v gonjo za njima. Toda moj učitelj jima je razložil, da sva tudi midva popotnika, in jima v dokaz prijateljstva in dobrih namenov ponudil kruh iz najine skupne torbe. Brez najmanjšega omahovanja sta sprejela to darilo. Šele tedaj sva opazila, da je starejši od njiju nem, ustnice so se mu premikale, kakor da govori, vendar iz njih niso prihajale besede, moral si je pomagati z rokami, kadar je želel kaj sporočiti.

Malo kasneje smo se zaustavili na neki jasi in tam prižgali ogenj, da bi se malo pogreli. Noč je bila sveža. Potem ko je pozorno in s spoštovanjem ogrnil svojega nemega prijatelja z raztrgano odejo, nam je naš novi znanec rekel: »Ne sodite o nama po tistem, kar ste videli. Poskusil sem ukrasti kokoš, ker že dolgo nisva uspela izprositi vbogajme. Ta stari človek je bil nekoč, dokler ni pozabil govoriti, zelo spoštovana osebnost.« Starca očitno pogovor ni zanimal. Zaprl je oči in šel nekam za svojimi mislimi.

»V mladosti je bil najboljši študent Ješive Vzhodnih Krajev. Pred smrtjo ga je Veliki Učitelj poklical in mu rekel: Izbral sem te med svojimi učenci, ker znaš pripovedovati najlepše zgodbe. Tudi sam sem občutil veliko zadovoljstvo, ko sem jih poslušal. Drugi učenci bodo nadaljevali z razlaganjem in prepisovanjem svete knjige. Ti pa pojdi v svet in se zaustavljaj tam, kjer so ljudje, željni poslušati zgodbe o naši Ješivi, o tistem, kar se je zgodilo in o tistem, kar se nikoli ni zgodilo. Če boš pri tem mislil na vse, o čemer sva se ta leta pogovarjala, ti ne bo manjkalo kruha niti ugleda; vendar, opozarjam te: besede so najmočnejša sila tega in vseh drugih svetov!

Tako je po Učiteljevi smrti šel po svetu. Mnoge njegovih zgodb so postale znane in ljudje so se veselili, ko je prišel. Gotovo ste tudi vi slišali za tako lepe in vznemirljive zgodbe kot so *Princ ognja*, *Jezik ptic*, *Brez vrnitve*. Pravi jo: Govor je največja človekova lastnost, mati razuma in odkritij. Sam Veliki Učitelj je učil: Govor,

ki ga nihče ne sliši in ki ne vzbuja nikakršne pozornosti — ne obstaja! Toda, kot sem že rekel, opominjal je, da so besede strašnejše od viharnegeta vetra. Ni roke, ki bi tako silno udarila kot beseda. Ko so modreca prosili, naj pripoveduje še in še, ker so njegove besede opojne in prevzemajoče kakor čudovita pesem, je dvignil roke kvišku in spregovoril v skrajnem obupu: »Naj oglušim in onemim, če pripovedujem tako lepo, kakor pravite!« V človeški naravi je, da uživa v pripovedi, ker je pripoved neke vrste sen, sen pa odpira vrata novim svetovom. Zapleteno in skrivnostno je človeško življenje in nič v tem življenju ni lahko razumljivo. V vsaki, tudi najbolj preprosti besedi se skriva del velike skrivnosti; navadni govor ima svoj globoki, skriti smisel, besede pripovedovalca, ki teži k lepoti in popolnosti izraza, pa so kot globoko, nepregledno morje, ki ga ni mogoče nikoli do konca preučiti niti dojeti. In ena in ista zgodba se pripoveduje na več načinov in dobiva s spremembami mest besed v stavku nove, nepričakovane pomene. Med pripovedovanjem je moj prijatelj razširjal tudi tisto znanje, ki ga je pridobil v ješivi, vendar je ta nauk v novih, nekoliko spremenjenih zgodbah pridobival nevaren in temačnejši smisel, tako da je ta nesrečnik v letih, ki so sledila, poskušal dojeti tisto, kar je zunaj zgodbe, kakor nekakšen oddaljeni, zadnji cilj, ki pa je vsebovan na zapleten način v sami zgodbi. V letih, ko človek išče umiritev, se je v njem razplameneval ogenj. Nekdaj je pripovedoval zlahka in z zadovoljstvom, zdaj se je začel bati lastnih besed. Nekega dne je v nekem oddaljenem mestu srečal starega kabalista, ki ga je seznanil s Sefer jecira, Knjigo stvaritve. *»Šestindvajset glasov in črk je osnova vseh stvari. Vsaka duša, ki je obstajala in ki bo obstajala, je sestavljena iz teh šestindvajsetih črk. Izgovorjene z glasom, so vtisnjene v zrak in je njihovo bivališče v grlu, ustih, na jeziku, med zobmi in na ustnicah. Medsebojno povezane, tvorijo te črke dvestoenaintrideset vrat znanja.«* Preučeval je šest poglavij te knjige, da bi prišel do največje skrivnosti. Pozabil je, da samo zadovoljstvo s svetom prinaša mir; nemir je znanilec velikih nesreč!

Ko je prihajal v dežele, kjer prej še ni bil, se je sklanjal v molitvi in jemal grudo zemlje. Zemljo je tlačil v veliko torbo, ki jo je nosil obešeno čez rame. To težko torbo (že polno zemlje) je pazil kot nekaj najbolj dragocenega. Kajti, odločil se je, da bo kmalu s pomočjo glasov in črk iz te zemlje napravil živo bitje — Golema. Zemlja zanj je bila nabrana po vsem svetu — ves svet je bil vsebovan v njem! Ko je spal pod golim nebom, je gledal v zvezde in razmišljal: *»V enem trenutku je vse nastalo iz ničesar, iz praznine zemlja, iz zemlje življenje.«* Pa njegove zgodbe? Ko so jih poslušali, so ljudje jokali, vzdihovali, se smejali, žalostili in veselili, vendar je bila vse to le kratkotrajna iluzija in varljivo nadomestilo za pravi čudež, ki se ni uresničeval.

Nekega večera, ko se je polna luna pravkar prikazala nad hribom, je postal na goli višavi, odprl torbo in razsul zemljo, ki jo je dolgo in potrpežljivo zbiral. S pomočjo štirih elementov: zraka, vode, ognja in zemlje je kiparil Golemovo telo, v mislih pa je imel zapiske o postopku, s katerim je rabin Levi v židovskem letu pet tisoč tristo štirideset, v mesecu adaru, vdahnil življenje zemeljskemu prahu. Izgovarjajoč formule stvaritve se je zadržal najprej tam, kjer so bile noge pošasti, potem je obrnil svoj obraz h Golemovemu, še vedno zgolj grobo izoblikovani gomili razmočene zemlje, okrog katere so lizali plameni prasketavega ognja. Obšel je nepremično, robato telo sedemkrat z desne strani do glave, od glave na levo stran in nazaj do stopal. Ogenj se je razplamenel. Golemov obraz je postal rdeč. Iz prstenega telesa se je dvigala para in vse je bilo zavito v meglico. Iz ustvarjanja misli in ustvarjanja besed je nastalo tisto, kar bi se lahko poimenovalo pravo ustvarjanje. Pred zoro, z rojstvom sonca se je premaknil tudi Golem. Dvignil je svoje čokate roke, grmada prsti se je vzravnala, štirioglat obraz se je obrnil proti soncu. Clovek pa, ki ga je ustvaril, je namesto zadovoljstva in pomiritve občutil strah. Kajti prsteni stvor se je napotil vzdignjenih rok naravnost proti njemu, da bi ga zdrobil. Iz nekega nejasnega razloga je želel uničiti stvaritelja. Vendar so ga zaustavile besede. One so ga ustvarile, one so vladale nad njim.

Nesrečni starec je potem nadaljeval pot. Pošast je hodila za njim, ubogljivo kot suženj. Ljudje so se zapirali v hiše. Nihče ni izstopil, da bi ju pričakal; potovanje je postalo mora. Golemovo služenje je omejeno na štirideset dni. Štirideset dni je breizrazni, nemi spaček s komaj prebujeno iskro življenja hodil kot mesečnik po svetu, v katerem zanj ni bilo prostora. Edino, kar je kazal, to pa mu je bilo dano s samim življenjem, je bil namen, da uniči tistega, ki mu je vdahnil življenje. Štiridesetega dne se je razsul v prah in vrnil v zemljo, iz katere je bil ustvarjen.

Vse, kar se je zgodilo, je odnesel veter. Starec je spet sedel med ljudmi, ki so pričakovali, da bodo slišali katero od tistih prevzemajočih zgodb. Besede so se rojevale globoko v njem, trepetale v grlu, premaknile jezik in ustnice. Vendar so zamrznile na ustnicah; govoril je, nihče pa ni mogel slišati niti ene besede. V zavesti je videl vse tisto, o čemer je hotel govoriti: svojo mladost, ješivo, učitelja, zvezde, nebo, poti in ljudi, ki so živeli ob teh poteh, vendar se slike niso spreminjale v besede. Da, takrat je dojel, da nikoli več ne bo mogel govoriti. Ni se mogel zadovoljiti z iluzijo, ko pa je iluzijo izgubil, se je izkazalo, da je izgubil resničnost samo. In namesto besed so po njegovem nagubanem obrazu stekle solze, s katerimi je objokoval svojo usodo.

To je torej zgodba o starcu, ki je pozabil govoriti.

Tedaj je rabin, moj zaščitnik in učitelj, rekel: »Povedal si nam nenavadno zgodbo. Ne bom te vprašal, kako si nam lahko tako zvesto opisal tisto, kar so samo skrivne misli tega nesrečnika. Ne bom te vprašal, kdaj si se mu pridružil. Življenje je zapletena stvar in verjamem, da tudi v tem primeru ni enostavne razlage. Morda je to vseeno tvoja zgodba. Morda ni. Toda, kam gresta zdaj, kaj iščeta?«

»Odgovoril vam bom: iščeva Vrata Raja. V nekaj zgodbah, ki bi lahko bile resnične, je omenjeno, da takšna vrata obstajajo. Jaz in ta nesrečnik ne moreva drug brez drugega. Kakor soncu ustreza mesec, svetlobi senca, obrazu njegova narobna stran. Dolgo že tavava in morda sva že na koncu zemlje. Ta vrata so lahko tudi v tem gozdu.«

Rabin je odvrnil: »Glejte, kaj se je zgodilo nekemu kočijažu. Vse življenje je prebil s svojim vozom in konji. Nekega dne se je zgodila nesreča, voz se je zlomil, konji poškodovali. Ni si mogel zamisliti življenja brez njih. Umrl je od žalosti. Ko je prispel v raj, je bil še naprej žalosten. Niti tam ni našel miru ne zadovoljstva. Takrat je bil poslan v imaginarni svet, kjer ga je čakala kočija in štirje veličastni konji. Tam so bile čudovite poti, po katerih je voz lahko letal podnevi in ponoči. Ta dobri človek je lahko našel pokoj samo v lažnem raju, ne v resničnem. Tako je tudi z vama.«

Ostanek noči smo prebili molče, naslednje jutro pa smo se podali na različne strani, onadva sta iskala tisto, česar ni, midva pa sva nadaljevala svojo pot.

Po daljšem potovanju sva prispela do nekega manjšega zaselka in se tam ustavila pred hišo, skrito med visokim drevjem. Bil je lep pomladni dan. Zagledala sva vrt v prekrasnem zelenju, s številnimi stezami, po katerih so hodili mladi ljudje mojih let, se pogovarjali in razmišljali. Učitelj mi je zaupal, da sva prispela na konec svoje poti. Tukaj je živel veliki rabin Mendel Bar, kateremu bi me želel priporočiti v skrb in nego.

Kmalu smo sedeli v velikem prostoru za dolgo mizo. Zaprtih oči je rabin Mendel poslušal najino zgodbo. »Šel sem skozi petdeseta vrata,« je rekel, »toda veliko znanje ima svojo veliko ceno.« Dvignil je glavo, odprl oči in zagledala sva dve popolnoma beli zenici, kakor da bi bili požgani z velikim ognjem. »Postal sem slep, da bi videl tisto, česar drugi ne morejo.«

Po krajšem molku je nadaljeval: »To je bilo pred mnogimi leti. Potem ko sem prebral vse knjige, do katerih sem lahko prišel, sem postal najbolj učen človek v Lublinu. Tedaj mi je v roke slučajno prišel neki zapis, ki se je kdove kako znašel vstavljen med strani talmudske razprave o življenju in smrti. Začel sem ga brati v svoji sobi ob svetlobi sveč. Naenkrat je zasijalo tisoč sonc in izgubil sem zavest. Ko sem prišel k sebi, sem bil v popolni temi; iztegnil sem roke, pa so se ožgale ob plamenu sveč, ki so še naprej gorele. Pre-

strašen sem začel kričati na pomoč. Moj stari učitelj je prihitel, da bi mi pomagal, vendar je, ko je slišal, kaj se je zgodilo, rekel: »Nihče ti ne more pomagati. Zagledal si izvirno svetlobo, svetlobo prvih dni stvaritve. Kdorkoli jo ugleda, bo ostal za vedno v temi. Dolgo časa je minilo, preden sem odkril, da slep človek vidi mnogo več in bolje.«

Poklical je svoje učence. Obkrožili so naju z vseh strani. Slepec mi je tedaj začel zastavljati vprašanja, jaz pa sem odgovarjal v nekakšnem zanosu v želji, da ga prepričam, da je moje mesto med njegovimi učenci. Pozorno me je poslušal. Naenkrat se je začel tresti, po obrazu pa so mu stekle solze. Njegovi učenci so stekli in ga vprašali, zakaj joče. »Ta mladenič bo kmalu umrl!« je vzkliknil. »In to me je zelo razžalostilo.« Ko je to slišal, je učitelja prevzel obup. »Obljubil sem njegovemu očetu, da ga bom vrnil živega in zdravega. Če se mu kaj zgodi, tega ne bom mogel preživet!«

Slepec je začutil iskren obup mojega učitelja. Mene pa je prevzel tolikšen strah, da nisem uspel izustiti niti besede. »Lahko storim čudež in ti dam večno življenje,« je rekel slepi človek po dolgem molčanju. »Vendar te moram opozoriti: ker je človekovo življenje kratko, hrepeni, da bi čimprej prišel do končne skrivnosti in največjega znanja in se približuje k takšnemu znanju; večno življenje je brez tega upanja in možnosti, ker človeku ni dano, da bi se izenačil z Največjo Močjo Sveta. Ali hočeš takšno večno življenje, v katerem boš pozabil tudi tisto, kar si vedel, in kjer ti bodo vsa vrata novih spoznanj za vedno zaklenjena?«

V tem trenutku sem se tako bal bližnje smrti, da nisem veliko razmišljal. Želel sem živeti.

Rabin je zaukazal, naj prinesejo nož in je na mojo desno roko vrezal štiri svete črke YHWH. »Zdaj greš lahko domov, ali kamorkoli. Živel boš, dokler je znak vrezan na tvojo roko!«

Tega istega dne, ko sem se poslovil od slepega rabina in svojega učitelja, sem odšel tavaajoč od dežele do dežele, namesto domov, kakor sem obljubil.

Neki glas se je oglasil iz teme: »Zakaj nam razkrivaš skrivnost, ko ti je ponujena priložnost, da živiš večno?« Mladenič je dvignil glavo in pogledal v mrak s svojim praznim, hladnim pogledom. »Večno življenje, ki sem ga dobil, ni nič drugega kot večno tavanje.« Zavihal je rokav na desni roki in pokazal mesto, kjer so vrezane svete črke.

Gostitelj je prinesel pogrebno opravo. Visoko so dvignili sveče. V tišini si je mladenič nadel pogrebna oblačila. Aharon ben Šemuel Hanasi je prijel mladeničevo desno roko in se z razžarjenim nožem dotaknil črk. Mladenič ni izustil niti glasu. Že dolgo je bilo njegovo telo mrtvo, še od dne, ko je zapustil hišo slepega čudodelnika. Ko

je bilo izbrisana še poslednja črka, se je mladeničevo telo razsulo v prah pred očmi vznemirjenih ljudi.

Hanasi je rekel: »Prvega dne v letu je zapisano, kdo bo odšel, kdo pa prišel, kdo bo živel, kdo pa umrl. Nekoga bo odnesel ogenj, nekoga bodo ubile divje zveri, lakota, žeja, potres ali kuga. Zapisano je, da naj ta počiva, tisti pa tava. Da gre enemu vse zlahka, drugi pa vse življenje trpi. Nekdo bo postal bogat, nekdo siromašen. Zapisano je, kdo bo molčal, kdo pa govoril.«

Po vsem tem se je v prenočišču slišalo samo še zavijanje nevihte. Stali so nad pepelom tistega, katerega niti imena niso poznali.

Izbral in spremno opombo napisal Vid Snoj,
prevedla Lela B. Njatin

Filip David (1940) je zgodbo *Princ vatre* objavil v istoimenski knjigi (1987), ki je njegova tretja po vrsti. Pred tem je izdal dve knjigi zgodb. Prva knjiga z naslovom *Bunar u tamnoj šumi* je izšla 1964 in bila istega leta nagrajena z literarno nagrado časopisa *Mladost*, druga, ki nosi naslov *Zapisi o stvarnom i nestvarnom*, pa je izšla leta 1969 in je osvojila nagrado zagrebskega književnega časopisa *Telegram*. Razen tega je David napisal še nekaj TV dram, televizijskih priredb in dramatizacij.

Ceprav je narativna struktura Davidove proze dokaj preprosta, to ne velja za literarno obzorje, ki ga ta proza odpira in iz katerega črpa številne reference. Davida namreč fascinira zlasti hasidska tradicija, ki je povezana s kulturo judovskega naroda v vzhodni Evropi in jo sicer poznamo iz zgodb, ki jih je zbral Martin Buber. Vendar motivno bogastvo hasidskih legend in pripovedk uteleša le eno izmed referencialnih plasti Davidove proze, saj se avtor obenem sklicuje tudi na ideje takšnih ezoteričnih ali vsaj eksotičnih ter bolj ali manj s kabalo povezanih piscev, kakršni so Papini, Pico della Mirandola, de Quincey in Benjamin. Literarni kritik Edvard Jukić v Književni kritiki 1/88 za nameček pripominja, da bi bilo treba spisek vseh tistih, ki so vplivali na Davida, »razširiti s celo plejado piscev, ki se stilno, ne samo prostorsko in časovno, uvrščajo, recimo, nekje med J. L. Borgesa in M. Pavića«. Od tod pa je tudi razvidno, kateremu zanru pripada Davidova proza: to je žanr eruditske fantastike.